

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
міжнародної економіки і менеджменту
Протокол № 1 від 28.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОВЕДІНКА

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	05 "Соціальні і поведінкові науки"
Спеціальність	051 "Економіка"
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	"Міжнародна економіка"

Статус дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробник(и):
д.е.н., проф.

Людмила ПІДДУБНА

Завідувач кафедри міжнародної
економіки і менеджменту

Надія ПРОСКУРНІНА

Гарант програми

Людмила ПІДДУБНА

**Харків
2023**

ВСТУП

Зміни, які відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємств, поява нових видів організацій, сучасних знань про людську поведінку обумовлюють необхідність розробки та реалізації на практиці моделей організаційної поведінки, що відповідають вимогам сьогодення. Знання про закономірності і соціально-психологічні особливості поведінки людини в організаціях розглядається сьогодні як невід'ємна складова компетенцій менеджера.

Організація ефективного управління та взаємодії людей у сучасних організаціях передбачає необхідність планування та координації спільної діяльності. Таким чином, менеджери постійно перебувають під впливом окремих індивідів, груп чи організаційних структур, що безумовно впливає на ефективність та результати їх діяльності. У цьому контексті вивчення дисципліни "Організаційна поведінка" є важливою складовою підготовки сучасного управлінця.

Навчальна дисципліна «Організаційна поведінка» є вибірковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців спеціальності 051 "Менеджмент» ОПП «Міжнародна економіка»

Метою викладання дисципліни «Організаційна поведінка» є вивчення індивідуально-психологічних характеристик особистості, її мотивації та ставлення до різних складових трудового процесу, вертикальних і горизонтальних комунікацій та міжособистісних стосунків, тенденцій організаційного розвитку та реакцій на зміни, що дасть можливість ідентифікувати, розуміти та прогнозувати людську поведінку в конкретних ситуаціях задля підвищення ефективності організації.

Об'єктом вивчення дисципліни є процес індивідуальної і групової поведінки співробітників в організації та поведінки організації в цілому.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення закономірностей, методів та принципів управління організаційною поведінкою індивідів, груп та системи в цілому.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH2	ЗК1, ЗК3, СК5
PH6	ЗК3, ЗК4, ЗК5, СК7
PH13	СК8, СК10

- де, ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети
- ЗК4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
- ЗК5. Здатність працювати в команді.
- СК5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.
- СК7. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання.
- СК8. Здатність оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.
- СК10. Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.
- РН2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.
- РН6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та вміння управляти персоналом і працювати в команді
- РН13. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОВЕДІНКА ІНДИВІДУУМУ ТА ГРУПИ

Тема 1. Головні аспекти управління. Концепція організаційної поведінки

- 1.1 Складові, предмет і об'єкт організаційної поведінки.
- 1.2. Теорії організаційної поведінки. Моделі організаційної поведінки.
- 1.3. Тенденції розвитку організаційної поведінки.

Тема 2. Управління поведінкою індивіда

- 2.1. Структура індивідуального рівня поведінки. Характерні риси особистості, пов'язані з її поведінкою в організації.
- 2.2. Адаптація працівників до організаційного оточення. Соціальні ролі в організації. «Я»-концепція та її вплив на поведінку людини в організації. Модель Майєрс-Бриггс. Комбінування типів особистості і особливості поведінкових реакцій. Методи визначення типу особистості та моделювання програм індивідуальної поведінки.
- 2.3. Психометрична концепція особистості.
- 2.4. Маніпулятивна поведінка та заходи з її обмеження. Психологічні методи впливу на працівників.

Тема 3 Мотивація і результативність організації

- 3.1. Сутність мотивації. Класифікація теорій мотивації.
- 3.2. Змістовні теорії мотивації поведінки індивіда та їх практичне використання.

3.3. Процесійні теорії мотивації поведінки індивіда та їх використання.

3.4. Створення ефективної системи мотивації персоналу.

Самостійна робота

Змістовні та процесійні теорії мотивації та їх використання в управлінні організаціями

Тема 4. Формування групової поведінки в організації. Управління конфліктами

4.1. Сутність, види та характеристика груп, причини їх виникнення.

4.2. Стадії розвитку та розподіл ролей у групах.

4.3. Міжгрупова поведінка та управління конфліктами

Тема 5. Управління командами.

5.1. Специфіка роботи у командах

5.2. Етапи процесу створення та організації роботи команди

5.3. Класифікація команд

Змістовий модуль 2. УПРАВЛІННЯ ПОВЕДІНКОЮ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тема 6. Влада і лідерство в організації

6.1. Визначення лідерства. Лідерство і управління. Підходи до вивчення лідерства.

6.2. Форми влади. Стратегії розширення меж влади.

6.3. Стили управління. Типологія керівників

Тема 7. Комунікативна поведінка в організації

7.1. Процес комунікації в організаціях. Вплив глобалізації на комунікації.

7.2. Міжособистісні комунікації та їх бар'єри.

7.3. Організаційні комунікації. Управління комунікаціями в організації.

Тема 8. Глобалізація і культурний вплив. Організаційна культура як фактор конкурентоспроможності організації

8.1. Сутність поняття, елементи та функції «організаційної культури». Формування організаційної культури.

8.2. Типи організаційної культури.

8.3. Особливості національних культур та їх вплив на культуру організації

Тема 9. Розвиток організаційної ефективності

9.1. Поняття організаційного розвитку. Проблеми організаційного розвитку.

9.2. Моделі організаційного розвитку. Зміни в організації.

9.3. Проблеми управління змінами. Опір змінам в організаціях. Методи подолання протидії змінам

Перелік практичних (семінарських) занять за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1. Значення організацій для розвитку суспільства	Завдання «Значення організацій у житті людини». Розгляд кейсів та управлінських ситуацій
Тема 2. Ідентифікація характерних рис особистості	Тренінг «Корабельна аварія». Завдання «Ідентифікація соціальних ролей людини»
Тема 3. Мотивація персоналу і маніпуляційні технології	Виконання завдання «Маніпуляційні технології у менеджменті». Розгляд кейсів
Тема 4. Групи і конфлікти	Ділова гра «Складна розмова», «Поведінка у конфліктній ситуації»
Тема 5. Командна робота	Розв'язання задач з визначення КРІ для учасників проекту.
Тема 6. Влада в організації	Виконання завдання «Основи влади в організації».
Тема 7. Організаційні комунікації	Ділова гра «Таємний зміст повідомлення».
Тема 8. Вплив глобалізації на організаційну культуру	Кейс «Особливості організаційної культури міжнародних компаній».
Тема 9. Організаційний розвиток.	Виконання практичного завдання «Зміни і супротив до змін».

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Самостійна робота з навчальної дисципліни

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Головні аспекти управління. Концепція організаційної поведінки	Визначення особливостей функціонування організацій у сучасному VUCA-середовищі. Вивчення лекційного матеріалу, підготовка інформації для розв'язання кейсів
Тема 2. Управління поведінкою індивіда	Визначення типу особистості з використанням тесту Майерс-Бриггс. Вивчення лекційного матеріалу, підготовка інформації для розв'язання кейсів
Тема 3. Мотивація і результативність організації	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, підготовка інформації для розв'язання кейсів.
Тема 4. Формування групової поведінки в організації. Управління конфліктами	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка інформації для розв'язання управлінської ситуації, підготовка до колоквиуму
Тема 5. Управління командами	Виконання завдання «Особливості роботи проектного менеджера у різних організаціях». Проходження тесту Белбіна. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, підготовка інформації для розв'язання кейсів
Тема 6. Влада і лідерство в організації	Проходження тесту «Стили поведінки керівника» з використанням теорії лідерства Херсі-Бланчарда.

Назва теми та / або завдання	Зміст
	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка інформації для розв'язання кейсів, підготовка до контрольної роботи.
Тема 7. Комунікативна поведінка в організації	Виконання завдання «Емпатійний відгук». Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою.
Тема 8. Глобалізація і культурний вплив.	Вплив глобалізації на формування корпоративної культури. Визначення особливостей України за моделлю Г.Хофстеде. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, підготовка інформації для розв'язання кейсів.
Тема 9. Розвиток організаційної ефективності	Виконання завдання кейсу «Подолання стереотипів». Вивчення лекційного матеріалу, підготовка інформації для розв'язання управлінської ситуації, підготовка до колоквиуму

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1, Тема 3, Тема 4, Тема 5, Тема 9), проблемна лекція (Тема 2, Тема 6, Тема 7, Тема 9).

Наочні (демонстрація (Тема 1-9).

Практичні (практична робота (Тема 1-9), кейс-метод (Тема1, 3, 8).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту), диференційованого заліку або заліку. Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит)

вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається: для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: фронтальні опитування (6 бали: три опитування по два бали), письмові поточні контрольні роботи (18 балів: дві контрольні по 9 балів), колоквиум (30 балів: два колоквиума по 15 балів), семінар-дискусія (12 балів: 3 семінари по 4 бали);

Екзамен – 40 балів.

Приклад екзаменаційного білету

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця
Дисципліна "Організаційна поведінка" Семестр 1

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ

Завдання 1 (теоретичне)

1. Організаційна поведінка – це:

- А) наука про те, як люди поведуться в організації і яким чином їх поведінка впливає на її роботу;
- В) багатогранне утворення, ті чи інші риси якого істотно впливають на поведінку людини;
- С) корпоративна культура організації;
- Д) процес цілеспрямованого впливу на персонал організації для досягнення цілей.

2. До джерел індивідуальної ефективності відносять:

- А) структуру організації;
- В) здібності;
- С) розмір групи;
- Д) стрес.

3. До групової ефективності відносять:

- А) структуру організації;
- В) згуртованість;
- С) розмір групи;
- Д) ролі у групі.

4. До організаційної ефективності відносять:

- А) середовище;
- В) стратегію;
- С) процеси;

D) культуру.

5. Термін організаційна поведінка запропонував:

A) Фріц Ретлісбергер;

B) Елтон Мейо;

C) Пітер Друкер;

D) Філіп Котлер

6. Авторитарна модель організаційної поведінки ґрунтується на:

A) матеріальному заохоченні;

B) підтримці членами організації;

C) владі;

D) партнерстві.

7. Патерналістська модель організаційної поведінки ґрунтується на:

A) матеріальному заохоченні;

B) підтримці членами організації;

C) владі;

D) партнерстві.

8. Біологічна структура особистості визначається:

A) темпераментом;

B) місцем особистості в системі соціальних та міжособових відносин;

C) характером;

D) орієнтацією на досягнення.

9. Трудова адаптація включає в себе:

A) професійну;

B) соціально-психологічну;

C) організаційну;

D) соціально-побутову.

10. Локус контролю – це:

A) ступінь, до якого індивіди вважають, що можуть контролювати події, які мають на них вплив;

B) ступінь самовпевненості;

C) ступінь сприйняття критики;

D) ступінь впливу на людей.

11. Вид взаємодії індивіда чи соціальної групи з навколишнім середовищем, у процесі якої погоджуються вимоги та очікування взаємодіючих сторін з метою співіснування та взаємодії – це:

A) трудова адаптація;

B) соціальна адаптація;

C) нормативна адаптація;

D) адміністративна адаптація.

12. До санкцій щодо працівника можна віднести:

A) накази про зміни пільгового графіка роботи;

B) догани;

C) штрафи;

D) не виплата премій.

13. Заперечення – це тип адаптації, коли:

- A) не приймаються жодні норми й цінності;
- B) приймаються усі норми й цінності;
- C) основні норми і цінності не прийняті, але дотримуються необов'язкові норми й цінності, що маскують неприйняття основних;
- D) обов'язкові норми й цінності прийняті, необов'язкові приймаються частково або не приймаються повністю

14. Адаптивний індивідуалізм – це тип адаптації, за якого:

- A) не приймаються жодні норми й цінності;
- B) приймаються усі норми й цінності;
- C) основні норми і цінності не прийняті, але дотримуються необов'язкові норми й цінності, що маскують неприйняття основних;
- D) обов'язкові норми й цінності прийняті, необов'язкові приймаються частково або не приймаються повністю.

15. До складових Я-концепції не відносять:

- A) когнітивну;
- B) оціночну;
- C) поведінкову;
- D) просторову.

16. На формування Я-образу впливає комплекс факторів:

- A) минулий досвід, успіхи та невдачі;
- B) ставлення до нас людей, особливо в дитячі роки;
- C) власна зовнішність;
- D) контакти з «авторитетними» людьми, які по-суті визначають уявлення

про себе.

17. Намагання людини не сприймати повідомлення, яке її хвилює і може призвести до внутрішнього конфлікту, – це:

- A) заперечення;
- B) витіснення;
- C) проекція;
- D) раціоналізація.

18. Процес орієнтації на певний приклад, взірець, повторення і відтворення однією людиною дій, вчинків, жестів, манер, інтонацій іншої людини, копіювання рис її характеру та стилю життя, – це:

- A) навіювання;
- B) зараження;
- C) наслідування;
- D) переконання.

19. Метод свідомого та організованого впливу на психіку індивіда через звернення до його критичного судження, – це:

- A) навіювання;
- B) зараження;
- C) наслідування;
- D) переконання.

20. Мотивація базується на:

- A) потребах;
- B) санкціях;
- C) винагороді;
- D) домовленості.

Завдання 2 (стереотипне).

Розкрийте сутність конфлікту та охарактеризуйте складові моделі конфліктної ситуації.

Завдання 3 (евристичне).

Визначте 5 найбільш важливих, на Вашу думку, потреб, мотивів та бажану винагороду для таких працівників:

- випускник закладу вищої освіти, який щойно влаштувався на роботу, чоловік, неодружений, 22 роки;
- головний бухгалтер з досвідом роботи понад 25 років, жінка, 50 років, одружена, має 2-х дітей віком 25 та 13 років;
- SMM-маркетолог, жінка, 30 років, одружена, щойно вийшла з декретної відпустки.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки і менеджменту, протокол № _____ від «_____» _____ 20____ р.

Екзаменатор д.е.н., проф. Піддубна Л.І.

Зав. кафедрою д.е.н., проф. Проскурніна Н.В.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лефтеров В.О., Алексенцева-Тімченко К.С. Організаційна поведінка: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня магістра факультету психології, політології та соціології) / В.О. Лефтеров, К.С. Алексенцева-Тімченко. – Одеса: Фенікс, 2018. – 31 с.

2. Лепейко Т.І., Лукашев С.В., Миронова О.М. Організаційна поведінка : навчальний посібник / Т. І. Лепейко, С. В. Лукашев, О. М. Миронова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 156 с. (Укр. мов.). - Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14218/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.pdf>

3. Микитюк Н. Є. Організаційна поведінка: Конспект лекцій. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. – 95 с

4. Савельєва С., Єськов О., Вакуленко В. Організаційна поведінка: Навч. посібн. / за наук. ред. Савельєвої С. – Центр навчальної літератури, – 2019. – 218с.

Додаткова

5. Койл Д. Культурний код. Секрети успішної взаємодії в команді. – Наш Формат. – 2023. – 208

6. Молчанова А. О., Воляник І. В., Кондратьєва В. П. Організаційна поведінка: Навч. посібн. / за наук. ред. А. О. Молчанової. – ІваноФранківськ, «ЛілеяНВ», – 2015. – 176 с.

7. Назарова Г. В. Система компенсацій у стимулюванні діяльності менеджерів середньої та вищої ланки / Г. В. Назарова // Економіка та суспільство. – 2023. – № 47. - Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29211/1/%d0%9d%d0%b0%d0%b7%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%93.%d0%92.%2c%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f.pdf>

8. Немашкало К. Р. Оцінка мотивів праці на підприємстві як засіб вибору мотиваційного механізму управління / К. Р. Немашкало // Український журнал прикладної економіки. – Тернопіль, 2018. – Т.3. - №2.– С. 177-182. // Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21673/1/%d0%9d%d0%b5%d0%bc%d0%b0%d1%88%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d0%be%20%d0%9a.%20%d0%a0..pdf>

9. Сапольські Р. Біологія поведінки. Причини доброго і поганого в нас. – Наш Формат. – 2021. – 672

10. Чалдіні Р. Психологія впливу: переконуйте та досягайте успіху. – Клуб Сімейного Дозвілля. – 2022. – 608 с.

Інформаційні ресурси

11. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна Міжнародні бізнес стратегії підприємства. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7735>